

Analyse Sectie 3

Liza Voetman, januari 2020

1. Artistiek productieklimaat

De inrichting (Hoe) van het werkveld

In de *International Strategy* van de KABK en het Conservatorium (2014-2020) schrijven Aparajita Dutta en Martin Prchal over het belang van mobiliteit en duurzame samenwerkingen door internationale projecten in het onderwijs in te bedden, om zelfbewustzijn onder (opkomende) kunstenaars te laten ontwikkelen. In deze ontwikkeling worden partners gezocht die dezelfde doelstelling kennen, om tweezijdig van elkaar te kunnen leren (bilateraal). Om tot een wederkerige relatie te kunnen komen moeten partners internationale normen en waarden delen. Internationale partnerschappen zijn onder andere belangrijk om studenten te laten weten wat er ‘relevant’ is op dit globale niveau, waar in aanvullend verslag vanuit de KABK - getiteld ‘*15° ELIA-conferentie en bezoek internationale partners aan de KABK*’ (2018) - over wordt gecommuniceerd dat de internationale en sociaal-cultureel diverse studentpopulatie (voor 56% heeft een niet-Nederlandse achtergrond) de internationalisering van het instituut illustreert. Een stap om zowel de partnerschappen mogelijk te maken evenals de diverse studentpopulatie te betrekken, is de Verengelsing van het onderwijs (alle lessen worden in het Engels

aangeboden). Dit klinkt logisch, een wereldwijde taal aanbieden die menigeen kan verstaan, maar vanuit het onderzoek *Internationalization: Interpretations Among Dutch Practitioners* (2014) door Haijing (Helen) de Haan wordt benadrukt dat de inzet op Verengelsing géén directe internationalisering van het instituut verhaalt. Volgens De Haan is het internationaliseringsbegrip zodanig als container term komen te fungeren, dat het aan betekenis heeft ingeboet. Zij stelt vast dat de mate van internationale studenten in het onderwijs *geen* directe indicatie biedt van de mate van ‘internationalisering’, en ook niet de taal Engels. **In andere woorden: de ethiek onder het begrip en de concrete acties die ‘internationalisering’ zouden definiëren, betreffen twee andere zaken.** Wat we hieruit kunnen leren als relevant voor dit onderzoek, is ‘het doel van internationalisering’, hetgeen geen doel zou moeten zijn. **Of concreter: internationaal handelen betekent een proces, in plaats van een doel (o.a. als marketing campagne) an sich.** Ondanks dat de acties van de KABK positief zijn en in lijn staan met de diversiteit van de studenten, kan deze actie zelf dus niet volledig ‘internationalisering’ zijn. Net zoals de KABK, is, zoals door HMK

al werd benadrukt in sectie 2, ondanks de kleine schaal van het land Nederland erg ‘internationaal’. Ook zij schrijven dit toe aan de vele culturen in Nederland, waar het onderzoek van De Haan (2014) vanuit dezelfde optiek vaststelt dat het de omvang van een populatie inderdaad is die internationalisering illustreert, maar nog veel meer dan deze cijfers: denk aan internationale kennis, programma’s, het bouwen van netwerken, mobiliteit, de positie van het instituut, de internationale omgeving, de toekomst van het begrip en het oplossen van globale, maatschappelijke problemen. Wederom geldt: achter al deze zaken moet de vraag naar de intenties (Waarom en Hoe) worden gesteld, waar een blik op andere websites, zoals van de Universiteit Utrecht, internationalisering wederom als doel lijken te duiden: “internationalisering [is] essentieel [...] Omdat toponderzoek per definitie wordt uitgevoerd in een internationale context”, aldus decaan Marcel van Akel. Mij valt hier het begrip, in lijn met Sectie 2, ‘top’ direct op: internationalisering als het behalen van de ‘top’, dat wat het begrip niet alleen haalbaar voor een zeer selecte groep maakt, maar ook exclusief van aard. Niet iedereen kan een top behalen, wat stelt die ‘top’ eigenlijk voor? In lijn met internationalisering als top is de beleidsmatige hype rondom het begrip ook een fundament voor internationale zelfpromotie, waar door De Haan (2014) internationalisering, in lijn met dit onderzoek, beschreven wordt als potentie tot economische groei: “Internationalization is the way that you present yourself internationally... You want to sell your product or service all over the world and you have some people functioning like ambassadors.” Hier zien we de NL Branding in Sectie 1 terug: om het vestigingsklimaat aantrekkelijk te maken. Deze zelfrepresentatie zien we ook in AIR’s, die op globale schaal plekken vertegenwoordigen anders dan instituties en daarmee een duidelijke beeldvorming rondom tijd, experiment en proces schetsen. Met een duidelijke zelfprofilering is niet veel mis, maar

wanneer de profilering slechts het doel blijft, dan lijken we de boot toch echt te missen. Al met al is het document van De Haan (2014) zeer waardevol, het maakt duidelijk dat internationalisering hét fundament is dat bijdraagt aan diversiteit van culturen, de uitwisseling tussen culturele groepen en zodoende moeilijkheden die het leven biedt niet als conflict aan de kant te schuiven, maar het áán te gaan. Dit ligt in lijn met de waarde van de AIR, om het belang van de integratie van diverse stemmen aan te geven. Juist omdat we aan elkaar verbonden zijn, onder andere door globalisering en digitalisering, moeten we samenwerken om grote vraagstukken als klimaatverandering, duurzaamheid (De Haan, 2014) en nu de Pandemie aan te kunnen, zoals al reeds geconstateerd in sectie 2. Toch lijkt het makkelijker gezegd dan gedaan, en bestaat er een ‘gap’ tussen realiteit en beleid (Faes, 2020). Ook het onderzoek van De Haan (2014) stelt die tweedeling vast, in lijn met ‘leven’ en ‘instituties’. Omdat, en hiervoor raadpleeg ik *International Higher Education – Number 64* (2011) van professor Hans de Wit, internationalisering inderdaad een normaliteit is geworden, ook in Hoger Beroepsonderwijs, en daarmee doorgaat als instrumentaliteit.

De Wit (2011) noemt, net als De Haan, de Verengelsing van het onderwijs als ongelijk aan internationalisering. Het ‘is’ niet een antwoord, als doel. Zoals ik mijzelf in de inleiding van deze 3^e sectie al als vraag stelde behandelt De Wit (2011) het studeren of doen van een minor of stage in het buitenland kritisch. Is het niet een te snelle, versimpelde en niet in balans gebrachte benadering van mobiliteit? In andere woorden: reizen om het reizen, of het eerder zichtbaar geworden ‘hypermobiele’ opereren (altijd reizen), legt een instrumentele benadering van het inbedding van ‘internationaal – doen’ bloot. Het maakt het tot realiteit van hogere machten. Aanvullend, als derde misopvatting, is het

verhouden tot een internationaal veld door ‘universele muziek’ te programmeren, en in ons geval ‘universele kunst’ (topkunst!), te simplistisch om binnen regionale benaderingen – in dit geval opleidingen – als synoniem internationalisering te verklaren (welke rol speelt het ‘hier’ dan eigenlijk nog?). Het gaan naar een ander land betekent niet direct het opdoen van internationalisering en interculturele competenties ‘zijn’ niet vanzelf, in het mobiel opereren. De dialoog tussen ‘hier’ en ‘daar’ betreft ook hier een dialoog, en dus niet het isoleren van Die Ander als Anders. Het punt dat De Wit (2011) sterk maakt, in lijn met de hypothese van dit onderzoek, is dat de intenties van internationalisering in handelingen het doel zijn geworden, zonder het Waarom en Hoe van de handeling te onderzoeken.

Het laatste punt in dit document is een waardevolle toevoeging. ‘Het leggen van samenwerkingsverbanden met andere landen, betekent méér internationalisering’: ook dit is vanuit een verkeerde benadering slechts een misopvatting. Globalisering draagt immers bij aan strategische verbanden die in de realiteit worden benoemd maar in werkelijkheid veel minder worden uitgewisseld en opgevoerd. Vanuit de optiek van De Wit moet dus kritisch bekeken worden naar de intenties achter de samenwerkingen die internationalisering inkleuren. Als oplossing stelt De Wit het begrip intercultureel in 2011 voor: door het begrip internationalisering niet als doel *an sich* te zien, want dan blijft het marginaal - ad hoc. Internationalisering is concluderend dus geen hoofddoel, maar een structureel proces.

2. Aanraking

De omgang (Hoe) met dialoog/contact

Zeven jaar later (2018) vult De Wit in *The Bologna Process and the Wider World of Higher Education* aan dat het streven naar internationalisering en ‘wereldwijde betrokkenheid’ in veel landen resulteert in isolatie en naar binnen gericht nationalisme: er ontstaat een kloof tussen het lokale en globale. Tevens zou er een relevantie zijn ingeboet vanuit die focus naar binnen door ‘anti-internationale’ bewegingen (hetgeen iets anders betreft dan het eerder genoemde translokale). Waar uitwisseling tussen culturen

onvoorwaardelijk positief wordt verklaard, creëert het vanuit een anti-internationaal perspectief met name competitie voor reputatie die de internationaliseringsagenda domineert. Geen samenwerking, maar vergelijk en afzet, dus. De grootste misvatting die standhoudt, zo stelt De Wit, is dat internationalisering ‘buitenland’ betekent: het naar het fysieke ‘dáár’ gaan, zoals al eerder aangetoond. Het feit dat mensen kunnen reizen naar het dáár maar velen ook niet, verklaart

internationalisering (als fysieke mobiliteit) overwegend als elitair begrip; slechts 1 tot 2 % van studenten wereldwijd, met uitzondering van Europa en Amerika, kunnen reizen.

Internationalisering is in dit opzicht maar voor weinig mensen toegankelijk. De implementatie van fysieke mobiliteit en mentale mobiliteit vanuit 'hier', lijkt nog steeds een belangrijk aandachtspunt wanneer we over het begrip spreken. Er is dus, zo stelt De Wit, een meer inclusieve benadering nodig van het begrip (in zijn geval in het onderwijs) om antwoorden te vinden op lokale en globale componenten. Het herdenken van internationalisering levert inzichten op uitgaande van het proces dat het begrip verhaalt, het is niet 'zomaar' ingebed door mensen te laten reizen. De laatste jaren stelt De Wit (2018) een ontwikkeling vast waarin ontwikkelingslanden een meer actieve rol hebben en het 'Westerse internationalisering' verbreedt. De Westerse optiek van internationalisering, zoals Doorman (2020) al stelde in sectie 2, kent een shift naar een neo-koloniaal perspectief.

Internationalisering is hier zichtbaar geen kwantitatief maar een kwalitatief proces. Daarvoor moeten de normen, waarden en de ethiek in de praktijk van het begrip bovenaan staan: het debat, het gesprek, over de risico's en ethische vraagstukken samen te voeren, beginnend bij het idee dat het geen gesprek betreft over naties, maar een gesprek tussen culturen, en een gesprek tussen het globale en het lokale. Dit vraagt een verschuiving van internationalisering als begrip voor een economische agenda, naar het gesprek dat moet gaan over:

- De gelijkheid tussen het globale en lokale (hier ga ik in de 2^e Fase verder op in)
- Nationale en/v.s. culturele identiteiten en Westerse waarden als modellen van het begrip

Over die waarden wordt in 2017 in *De toelatingskloof: een studie aan de Willem de Kooning Academie* door Teana Boston-Mammah, docent aan deze academie, geschreven.

Interessant voor dit onderzoek is haar observatie dat we internationale studenten cultureel kapitaal toekennen, in lijn met de wens van de academie om talent uit de hele wereld aan te trekken (zie KABK), waar lokale studenten, ondanks hun zwarte of etnische achtergrond, minder potentieel in de creatieve ontwikkeling worden gezien. Hier wordt de link met de uitwisseling van fysieke landen wederom duidelijk gemaakt: zoals in veel van de Proeftuin aanvragen vermoedelijk ook gebeurt; gezien veel van de uitwerkingen stil zijn gelegd en/of uit zijn gesteld (daarover in Sectie 5 meer). Ook docenten, zo stelt dit onderzoek vast, verklaren internationale samenwerkingen met andere academies in de wereld als actie om concreet diversiteit binnen de eigen opleiding te bevorderen. 'Daar' naar 'hier' halen staat dus centraal, waarover wordt geconcludeerd dat juist het interne veranderen van 'hier' door "de achtergronden van de medewerkers en de ideeën over wie wel en niet creatief is te veranderen", het proces dus intrinsiek 'hier' te voeren, centraal moet staan. Dit om niet in het doel over te gaan; dat lijkt kortom steeds te eenduidig, simplistisch en hol. Als we dit doortrekken op onze eigen houding ten aanzien van het begrip in AIR's, vraagt dit dus ook en met name een blik naar binnen: hoe ruim is ons eigen perspectief in de structurele inbedding van internationale dialogen, eigenlijk?

In de visie van de KABK wordt zoals gezegd ingezet op de Verengelsing van het onderwijs, waar Dr Janice McNab (hoofd van de MA Artistic Research) over benadrukt dat dit een voorwaarde is voor de betrokkenheid van mensen met verschillende achtergronden en culturen. Aanvullend stelt zij

echter dat achter deze concrete 'actie' internationalisering het volgende betreft: [het is] "the principle that advocates for greater cooperation between nations and people" iets dat door MbNac wordt omschreven vanuit de breuk in de samenleving: "Culture is a diffracting mirror of society and so, as a whole, it is an important place for conversations about societal beliefs" (20 januari 2020), waar de traditie van Zwarte Piet het belang van culturele activiteiten in het zelfbegrip van mensen sterk bewijst. De spiegel van je eigen percepties door de relatie met andermans perceptie, om voorbij de 'gaze' te komen, stelt ook zij vast aan de hand van culturele communities tussen landen, maar dan middels gesprek;

hetgeen belangrijker is dan het zien van voorbeelden van andermans werk in internationale musea. Het handelen achterliggend aan het Verengelsen steunt dus op het proces als dialoog, waar, in lijn met sectie 2, het deze internationale dialoog – een dialoog tussen culturen – is die internationaal werk (topkunst!) verbreed naar een bredere optiek van internationaal handelen – zeker ook in het geval van AIR's: "In that respect, enabling artists to spend time in each other's countries is more important for culture than frictionless movement of goods."

3. Mobiliteit

De handeling: (Hoe) te 'bewegen'

De vraag is óf we hier nog steeds zo over kunnen denken, nu en met oog op de toekomst. Willen we nog reizen, op de manier hoe we het wellicht deden? Al vóór de coronacrisis stelde directeur van de Jan van Eyck Academie, Hicham Khalidi, in een interview voor *Metropolis M* vast dat er een groot belang bestaat in de regionale worteling: met de stad, de universiteit en de hogeschool, waarin de kunstenaar een residentie binnen de academie doet. Enerzijds benadrukt Khalidi direct de regionale inbedding die door sluimert in de academie - door de focus op gastvrijheid en verblijf - anderzijds bespreekt hij het internationale profiel van de plek. Kunstenaars van wereldwijd komen naar Maastricht voor de

residentie, maar de begeleiders zijn haast allemaal Nederlands, en het contact met andere AIR's was tot zijn komst kort geleden vrijwel nihil. Vanuit deze basis wil de Jan van Eyck komende jaren vanuit klimaatmaatregelen werken, waaraan de idee internationalisatie inherent verandert. "Als we ecologisch willen gaan werken moeten we ook daar wat aan doen, moeten we wellicht vooral Europees gaan werken, met mensen die met de trein kunnen komen", aldus Khalidi (2020). Er moet, kortom, minder worden gevlogen, wat fysieke mobiliteit omtrent internationalisering keihard raakt. Khalidi benadrukt net zoals de eerdere bronnen in deze sectie tevens de noodzaak van

samenwerking in de regio, wanneer mensen uit andere landen toch komen; opdat zij daar ook platform aan bieden en een internationale gast maar één keer hoeft te vliegen (niet in één jaar een paar keer op en neer te gaan). Wat we leren vanuit deze aanpak is dat het staan voor normen en waarden, en dus de ethos achter internationalisering, de basis van ons handelen moet worden: niet als eenzijdig doel, maar als doorlopende taak (waar de JvE volledig klimaatneutraal beoogt te gaan worden). De focus van het postacademische instituut in Maastricht is zoals reeds aangegeven op het belang van proces komen te liggen, inherent met de definitie van internationalisering zoals in deze sectie geconstateerd, wat de komende tien jaar een structurele inzet op verduurzaming en het vriendelijk omgaan met het klimaat betekent; maar ook met elkaar. Het vraagstuk als proces, in lijn met dat wat in sectie 2 duidelijk werd in de Hoe van zelfbevraging, zien we ook hier terug. Ik vraag me af hoe dit door Covid-19 mogelijk nog sterker is geworden in de optiek van Khalid, daar waar ik met hem over in gesprek zal gaan in Fase 2.

Voor nu is het belangrijk af te vragen: Wat gaat dit ons structureel over het internationaliseringsbegrip leren? Denkend vanuit liefde voor het naaste, het lokale, producten (voedsel, eten), het klimaat, relaties en het 'zijn' in een plek in plaats van altijd onderweg (te) zijn? Ook de individuele optiek die al eerder kritisch werd bestudeerd – de kunstenaar in diens atelier, waar hij of zij in werkt

– wordt ook hier verbreed naar een meer collectief paradigma, waar schrijver Domeniek Ruyters stelt “minder productgericht” te handelen. Khalidi beaamt: dit model is aan herziening toe, bijvoorbeeld doordat klimaatsveranderingen het kunnen reizen te moeten elimineren als consequentie – nu helemaal met de crisis (!) – “dan zul je het toch anders moeten invullen. In Japan is er in februari van het afgelopen jaar nog een mooie conferentie geweest, *Creative Encounters: Reimagining Residencies*, met onder anderen Taru Elving. Internationaal bestaan er heel veel residencies, van één huiskamer tot Cité des Arts in Parijs met driehonderd studio's. Allemaal doen ze het op bepaalde manier. Binnen tien jaar gaat er veel veranderen, In HIAP Helsinki wordt er al nagedacht over reizen. Moeten wij denk ik ook gaan doen. Dat zal een effect hebben op hoe kunst gemaakt wordt en wat kunst is. Dat is ook de reden waarom we er breed op inzetten: de tijden veranderen, klimaatverandering en alles wat ermee samenhangt heeft (ook) een grote impact op de kunstwereld en hoe de kunstenaar werkt en daarmee ook op de kunst die wordt geproduceerd”, leren we van Khalid (2020).

In de tweede fase van dit onderzoek zal ik met Khalid verder spreker over lokale relaties tussen (post)academies, AIR's en andere instellingen in een lokale context en de focus op internationalisering anderzijds: wat betekent en vraagt dit van de organisatie van een AIR?

Bibliografie

- Boston-Mammah, T. (2017, juni). *De toelatingskloof: een studie aan de Willem de Kooning Academie*. Publicatie van Kenniscentrum Creating 010.
<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/pub/de-toelatingskloof-een-studie-aan-de-willem-d/075d9ef2-e69e-478f-b63f-831cf9200612/>
- De Haan, H. (2013, september). *Internationalization: Interpretations Among Dutch Practitioners*. SAGE journals.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1028315313496571>
- De Wit, H. (2011). Internationalization Misconceptions. *International Higher Education*, 64.
<https://doi.org/10.6017/ihe.2011.64.8556>
- De Wit, H. (2018). The Bologna Process and the Wider World of Higher Education: The Cooperation Competition Paradox in a Period of Increased Nationalism. In *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies* (pp. 15–22). Springer Open.
- Dutta, A., & Prchal, M. (2013). *International Strategy*. University of the Arts The Hague.
<https://www.koncon.nl/storage/documents/hdk-international-strategy-2014-2020.pdf>
- KABK. (2018, 29 november). *15e ELIA-conferentie en bezoek internationale partners aan de KABK*.
<https://www.kabk.nl/nieuws/15e-elia-conferentie-en-bezoek-internationale-partners-aan-de-kabk>
- KABK. (2020, 20 januari). *Interview with Dr Janice McNab: Culture as a mirror of the population*.
<https://www.kabk.nl/nieuws/interview-with-dr-janice-mcnab-culture-as-a-mirror-of-the-population>
- Ruyters, D. (2020, 4 maart). *Het klimaat vraagt om maatregelen - Hicham Khalidi over de Jan van Eyck Academie*. Metropolis M.
https://www.metropolism.com/nl/features/40595_new_directions_2_hicham_khalidi
- Universiteit Utrecht. (z.d.). *Internationalisering*.
<https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-sociale-wetenschappen/over-de-faculteit/profiel-van-de>